

پیمه مسئولیت کارفرما

در مقابل کارکنان

● افسانه غانم

یکی از وظایف شرکت‌های بیمه دریکی جامعه این است که خطرهای گوناگون اعم از طبیعی و غیر طبیعی که اموال و فعالیت اشخاص و نهادهایی را تهدید می‌کنند شناسائی کنند و باطراحی و ارایه پوشش‌های بیمه‌ای فعالان اقتصادی را مورد حمایت قرار دهند. از جمله طرح‌های بیمه‌ای مورد نیاز واحدهای مختلف اقتصادی پوشش بیمه‌ای در مقابل خطرهایی است که موجودیت و سلامت اموال و تاسیسات و وسایل کار این واحدها را تهدید می‌کند. به عبارت دیگر بیمه‌نامه‌هایی که هدف آنها پوشش خسارت مالی مستقیم است. بسیاری از فعالین اقتصادی تصور می‌کنند اگر بیمه کاملی از این نوع در اختیار داشته باشند از تأمین کافی برخوردار خواهند بود. ولی توسعه صنعت و روابط تنگاتنگ افراد در جامعه به شکلی درآمده است که هرکس حین انجام امور عادی خود می‌تواند به بسیاری از اشخاص و واحدهای اقتصادی دور و یا نزدیک خود خسارتی وارد کند، بدون اینکه چنین قصدی را داشته باشد. این خسارت‌ها به دلیل اینکه از ناحیه او ایجاد شده‌اند موجب مسئولیت او هستند و باید جبران کند.

در گذشته نه چندان دور مبنای مسئولیت هر شخص یا هر واحد اقتصادی نظریه تقصیر بود یعنی کسی را می‌توانستند مسئول خسارتی بشناسند که بتوانند تقصیر و یا کوتاهی او را در انجام وظایف ثابت کنند. ولی بااین روش در اکثر موارد مقصر شناخته و یا ثابت نمی‌شد و لذا جبران خسارت زیان دیده میسر نمی‌گردید، لذا کشورهای صنعتی بتدریج قوانین مسئولیت خود را به گونه‌ای اصلاح کردند که شناخت مسئول را آسان ترمی کرد. به این ترتیب که منبع و عامل خسارت را از هر کس و از هر جا که باشد مسئول خسارت تلقی کردند بدون اینکه نیازی به اثبات تقصیر باشد. به این ترتیب نظریه مسئولیت بر مبنای خطر پایه گذاری شد. به موجب این نظریه هرکس به تناسب اموالی که در اختیار دارد و فعالیتی که به آن مشغول است برای جامعه ایجاد خطر می‌کند و هر خسارتی که از این اموال و فعالیت‌ها بهر طریق ناشی شود موجب مسئولیت او خواهد بود.

مثلاً کارفرمایی که واحد صنعتی را ایجاد کرده است و یا ساختمانی را در دست احداث دارد، مسئول کلیه خساراتی است که برای کارکنان کارگاه و اشخاص ثالث در محیط کار و یا در اثر فعالیت کارگاه وارد شود. در این مقاله بحث ما راجع به شناخت مسئولیت کارفرما در مقابل کارکنان است که البته ارائه پوشش‌های بیمه‌ای لازم برای پوشش این مسئولیت نیز بخشی از بحث خواهد بود.

بخش اول: تعریف کارفرما

یابزرگ و وسایلی وجود دارند که ممکن است بسیار ساده و یا ابتدایی باشند و یا تاسیسات پیشرفته عظیمی باشند که کارکردن با آنها مستلزم تخصص و کارایی ودقت خاص باشد. ولی بهر حال این وسایل از هرگونه که باشد و هم چنین محیط

کارفرما شخص حقیقی یا حقوقی است که یک واحد اقتصادی را با استفاده از توان یک یا چند نیروی انسانی اداره می‌کند. معمولاً در هر واحد اقتصادی اعم از کوچک

● مقاله ارائه شده

در سمینار «صنعت و بیمه»
(آبان ۱۳۸۴ - مشهد مقدس)

■ قانون مسئولیت مدنی مصوب سال ۱۳۳۹، در ماده یک خود هرکس را که در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامتی دیگری ضرر مادی یا معنوی وارد نماید، مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود دانسته است

کار از هر نوع که باشد کم یا بیش خطرزا هستند و می توانند صدماتی به کارکنان وارد کنند.

مدیریت کارگاه و روش کار برعهده کارفرماست و مسئولیت آن هم منحصراً متوجه کارفرما می باشد. به عبارت دیگر هر حادثه ای که رخ دهد و آثار زیانبار آن متوجه نیروی انسانی شاغل در کارگاه شود، موجب مسئولیت کارفرما خواهد بود و این مسئولیت نیازی به اثبات تقصیر و یا کوتاهی کارفرما ندارد و به اصطلاح حقوقی یک مسئولیت فرضی و یا قانونی است و فقط با اثبات خلاف آن مثلاً اثبات اینکه کارگری به عمد خود را در موقعیت خطرناک قرار داده است، می توان کارفرما را از مسئولیت مبرا ساخت که البته اثبات این امر بسیار مشکل است.

بخش دوم: وظایف کارفرما و مسئولیت او

کارفرما یعنی شخص حقیقی یا حقوقی که یک واحد اقتصادی و یا یک کارگاه ساختمانی را دایر می کند و در این واحد اقتصادی و یا کارگاه افرادی را به کار می گیرد که بایستی در کنار ماشین آلات و تاسیسات و ابزار مختلف، که هر کدام منشاء خطرانی هستند مشغول فعالیت شوند. ایجاد محیط خطرناک و دعوت انسان ها برای کار در این محیط خود منشاء یک مسئولیت فرضی است. لذا قوانین کار به صراحت کارفرما را مسئول حوادثی می شناسند که در کارگاه رخ دهد.

بدیهی است کارفرما به منظور تخفیف مسئولیت خود و کاهش خطر موظف است همه گونه تدابیر امنیتی را اتخاذ و وسائل مقابله با خطر را در کارگاه فراهم کند ولی با وجود این از مسئولیت مبرا نیست و آخرین تدبیر عاقلانه که می تواند به

نحو موثر موجب آرامش خاطر او شود پوشش بیمه ای کافی است. نکته جالب اینکه در کشور ما قوانین مربوط به مسئولیت کارفرما تغییرات و پیشرفت قابل ملاحظه ای داشته اند به نحوی که کاملاً با قوانین و مقررات کشورهای صنعتی قابل مقایسه اند.

بخش سوم: جایگاه حقوقی مسئولیت کارفرما

قانون مسئولیت مدنی مصوب سال ۱۳۳۹، در ماده یک خود هرکس را که در نتیجه بی احتیاطی، به جان یا سلامتی دیگری ضرر مادی یا معنوی وارد نماید، مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود دانسته است. البته این تعریف بسیار عام بوده و از شمول وسیعی برخوردار است. اما در ماده ۵ همین قانون رابطه دقیق تری بین آسیب بدنی وارد به اشخاص و مسئولیت شخص واردکننده آسیب بیان کرده است: «اگر دلائل آسبایی که به بدن یا سلامتی کسی وارد شده در بدن او نقصی پیدا شود یا قوه کار زیان دیده کم گردد و یا از بین برود و یا موجب افزایش مخارج زندگی او بشود، واردکننده زیان مسئول جبران کلیه خسارات مزبور است.» اگرچه رابطه کلی و حقوقی افراد جامعه را قانون مدنی و قانون مسئولیت مدنی ترسیم می نماید، اما قوانین کار و تامین اجتماعی به عنوان قوانین خاص در زمینه تعیین چارچوب کلی رابطه بین کارفرما و کارکنانش، بر سایر قوانین تقدم دارد. رابطه بین کارفرما و کارکنان را قانون کار معین می کند و سپس چارچوب دقیق تر آن و چگونگی جبران هزینه ها و غراماتی که کارفرما موظف به جبران آن می باشد، در قانون تامین اجتماعی مشخص می گردد. اگر چه در کشور ما، کارفرمایان طبق قانون مکلفند کلیه کارکنان خود را بیمه کنند اما بطور اخص هنوز بیمه مسئولیت کارفرما در مقابل کارکنان خود به یک الزام قانونی تبدیل نشده است. در ماده ۱۲ قانون مسئولیت مدنی، قانون گذار وجه دیگری را مورد توجه قرار داده به این صورت که کارفرمایان مشمول قانون کار را مسئول جبران خسارتی که از طرف کارکنان خود حین انجام کار یا به مناسبت آن وارد شده می داند و سپس در ماده ۱۳ همین قانون کارفرمایان ملزم شده اند تا این مسئولیت مدنی را بیمه کنند. به عبارت دیگر طبق ماده ۱۳ قانون مسئولیت مدنی، کارفرمایان ملزم به خرید بیمه «مسئولیت عمومی» (Public liability) می باشند که حتی در قوانین

■ کارفرما مسئول هر حادثه‌ای است که در محیط کار پیش آید مگر اینکه عدم تقصیر خود را اثبات کند و این عملاً مقدور نیست و تشخیص آن هم با مسئولین و کارشناسان وزارت کار است که به ندرت عدم تقصیر کارفرما را می‌پذیرند

سبک‌تر از مسئولیت کارفرما در کشورهای صنعتی است.

بخش چهارم: بیمه‌نامه‌های مورد نیاز

در کشور ما در حال حاضر درصد بسیار کمی از کارفرمایان واحدهای تولیدی و صنعتی دارای بیمه مسئولیت کارفرما هستند. البته در طی دوره چند ساله اخیر که کار ساخت واحدهای مسکونی و تجاری، به ویژه احداث برج‌ها و ساختمان‌های بیش از ۴ طبقه در سطح شهرهای بزرگ رونق گرفت بیمه‌نامه مسئولیت کارفرما با استقبال نسبتاً خوبی مواجه شد. ولی باید در نظر داشت برای بیمه‌نامه‌های جدیدی که به بازار مصرف عرضه می‌شوند باید فروش وسیع و گسترده‌ای را از آغاز پیش بینی نمود. ضروری است قیمت عرضه چنین محصولی در سطح حداقل تثبیت گردد. اگر خسارت در سال‌های بعد سیر صعودی در پیش گرفت می‌توان در نرخ حق بیمه پس از تحصیل پورتهوی مناسب تجدید نظر بعمل آورد. البته در جوامعی که اصولاً افراد آن آشنائی کمتری با حقوق قانونی خود داشته‌اند، بیمه‌های مسئولیت ارائه شده در سالهای اولیه از ضریب خسارت پائینی برخوردار بوده و با گذشت زمان و آشنایی استفاده‌کنندگان از حقوق قانونی خود و منافع بیمه‌نامه‌های مسئولیت، میزان خسارت پرداختی و بطور موازی حق بیمه‌های دریافتی بیمه‌گران نیز افزایش می‌یابد. آمار عملکرد شرکت بیمه آسیا در سال ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ نشان دهنده این موضوع می‌باشد.

حق بیمه دریافت شده در سال ۱۳۸۲، ۱۶۰ میلیارد ریال و خسارت پرداختی ۱۱ میلیارد ریال و در سال ۱۳۸۳ حق بیمه

اکثر کشورهای توسعه یافته نیز چنین الزامی وجود ندارد. براساس قانون کار کشورمان چنانچه کارفرما بتواند ثابت نماید که تمام احتیاط‌هایی که اوضاع و احوال قضیه ایجاب می‌نموده، بعمل آورده یا اینکه اگر احتیاط‌های مزبور را نیز بعمل می‌آورد باز هم جلوگیری از ورود زیان مقدور نمی‌بود، می‌تواند از پرداخت غرامت به کارگر زیان دیده معاف گردد که البته اثبات این موارد عملاً بسیار مشکل و یا بهتر است بگوئیم ناممکن است. اما از طرف دیگر در ماده ۶۶ قانون تامین اجتماعی به نکته مهمی که به باز یافت مبالغ پرداختی منتهی می‌گردد اشاره شده است: در صورتی که ثابت شود وقوع حادثه مستقیماً ناشی از عدم رعایت مقررات حفاظت فنی و بروز بیماری ناشی از عدم رعایت مقررات بهداشتی و احتیاط لازم از طرف کارفرما یا نمایندگان او بوده سازمان تامین خدمات درمانی و سازمان (تامین اجتماعی هزینه‌های مربوط به معالجه و غرامات و مستمیری‌ها و غیره را پرداخته و طبق ماده ۵۰ قانون از کارفرما مطالبه و وصول خواهد نمود. بنابراین در مواردی که وقوع حادثه مستقیماً ناشی از عدم رعایت مقررات از طرف کارفرما باشد، بیمه‌گر تامین اجتماعی حق رجوع به کارفرما و باز یافت مبالغ پرداخت شده را برای خود محفوظ می‌دارد. همان‌گونه که از ماده فوق استنباط می‌شود قصور کارفرما در رعایت مقررات باعث مراجعه بیمه‌گر به وی برای باز یافت می‌شود. بطوری که ملاحظه می‌شود در قانون اکثر کشورهای صنعتی اصل مسئولیت بر مبنای فرضیه خطر به صراحت پذیرفته شده است و هرکس خواه با تقصیر و یا بدون تقصیر موجب زیان و صدمه به دیگری شود مسئول جبران آن است و لذا به یک بیمه کامل برای پوشش این مسئولیت نیاز دارد.

در کشور ما چنین مسئولیتی در قوانین اصلی مثل قانون مدنی به صراحت دیده نمی‌شود ولی قانون کار و تامین اجتماعی و سایر مقررات حاکم بر روابط کارگر و کارفرما از این حیث وضع دیگری دارد. کارفرما مسئول هر حادثه‌ای است که در محیط کار پیش آید مگر اینکه عدم تقصیر خود را اثبات کند و این عملاً مقدور نیست و تشخیص آن هم با مسئولین و کارشناسان وزارت کار است که به ندرت عدم تقصیر کارفرما را می‌پذیرند. ضمناً در مواردی که بیمه اجتماعی خسارتی را می‌پردازد حق رجوع به کارفرما را دارد. به این ترتیب نمی‌توان گفت که در ایران مسئولیت کارفرما

■ خسارت‌های مستقیم که ممکن است در اثر وقوع حادثه به اموال انسان وارد شود محدود است و حداکثر آن مجموع دارایی هر شخص می‌باشد ولی در مورد مسئولیت محدودیتی وجود ندارد

دریافت شده ۲۶ میلیارد ریال و خسارت پرداختی ۱۷ میلیارد ریال بوده است. ویژگی بیمه مسئولیت کارفرما این است که ضمن تولید حق بیمه جدید در بازار امکان تمرکز و جلب سایر امور بیمه‌ای بیمه‌گذاران را نیز بیش از پیش فراهم می‌سازد. با هدف اینکه این بیمه‌نامه بتواند در سطح وسیعی بفروش برسد شرکت‌های بیمه اقدام به طراحی و ارائه بیمه‌نامه مسئولیت سازندگان ابنیه در مقابل کارگران ساختمانی و بیمه‌نامه مسئولیت کارفرما در مقابل کارکنان واحدهای صنعتی، تولیدی و خدماتی نموده‌اند.

بیمه‌نامه مسئولیت سازندگان ابنیه دارای ویژگی‌های زیر می‌باشد:

۱. از آنجا که کارهای ساختمانی افراد زیادی را درگیر می‌کند، هرگاه حادثه‌ای رخ دهد پیدا کردن مسبب اصلی، اغلب بسیار مشکل و حتی ناممکن خواهد بود. به منظور حمایت از حقوق زیان‌دیده، مسئولیت تمامی آنانی که درگیر کار ساختمانی هستند تحت پوشش این بیمه‌نامه قرار می‌گیرد اعم از کارفرما، نمایندگان کارفرما، پیمانکار اصلی و پیمانکار فرعی.

۲. کلیه کارکنان (بدون ذکر نام) اعم از قراردادی، روزمزد و یا افرادی که به صورت موردی برای کارفرمایان مختلف کار می‌کنند (خویش فرما) تحت پوشش بیمه قرار می‌گیرند.

۳. پوشش مسئولیت کارفرما در مقابل خسارات جانی وارد به کارکنان (فوت و نقص عضو و هزینه پزشکی).

۴. پوشش تامین مطالبات سازمان تامین اجتماعی (تبصره یک ماده ۶۶).

۵. پرداخت خسارت بدون صدور رأی دادگاه و با احراز مسئولیت بیمه‌گذار توسط مراجع ذیصلاح و کارشناسان بیمه‌گر.

۶. پرداخت تعدد دیات (عمدتاً تاسه ديه).

۷. پوشش بیمه‌ای برای ماموریت‌های خارج از کارگاه.

در خاتمه لازم است این نکته بسیار مهم را یادآوری کنیم که خسارت‌های مستقیم که ممکن است در اثر وقوع حادثه به اموال انسان وارد شود محدود است و حداکثر آن مجموع دارایی هر شخص می‌باشد ولی در مورد مسئولیت محدودیتی وجود ندارد. هرکس می‌تواند بعلت وقوع حوادث و اتفاقاتی که در اختیار او نیست مورد مطالبه خسارت‌هایی قرار گیرد که چندین برابر مجموع دارایی‌های او باشد، مثلاً راننده خودروبی که وسیله نقلیه او به ارزش صد میلیون ریال همه دارایی اوست، ممکن است محکوم به پرداخت دیه برای تعداد زیادی افراد شود. بنابراین بایستی این واقعیت را به هرکسی که فعالیت در اجتماع دارد و به ویژه به صنعتگران و مجریان طرح‌های ساختمانی گوشزد کرد که عوارض و آثار مسامحه در تحصیل پوشش مسئولیت‌ها می‌توانند مشکلات دردناکی برای آنها ایجاد نماید.

بیمه مسئولیت مدنی کارفرما در مقابل کارکنان واحدهای صنعتی، تولیدی و خدماتی

افرادی که در واحدهای صنعتی، تولیدی و یا در بخش خدمات فعالیت می‌کنند با خطرات و حوادث بسیار زیادی مواجه هستند که غالباً مسئولیت جبران خسارات ناشی از این حوادث بر عهده کارفرمایان است. سقوط ماشین‌آلات، عدم استفاده صحیح از ابزارآلات و ماشین‌های صنعتی، آتش‌سوزی، انفجار ظروف تحت فشار و دهها مورد مشابه دیگر از جمله خطرات و حوادثی هستند که هرکدام به نوبه خود می‌تواند خسارت مالی و جانی سنگینی بر جای گذارند. وجود چنین ریسک‌هایی فعالیت اقتصادی صنعتگران و تولیدکنندگان کالا و خدمات را با چالش‌های جدی مواجه می‌کند به گونه‌ای که در صورت عدم وجود تامین مناسب، روند تولید در بخش‌های فوق مختل می‌گردد. بیمه مسئولیت کارفرما در مقابل کارکنان پاسخ مناسبی است برای رفع نیاز کارفرمایان و انتقال صحیح ریسک به بیمه‌گران.